

17 februari 1916

Uit Luikerland.

De Vlamingen.

Luik, 7 februari.

Bij dit opstel kan als zeer nuttige toelichting dienen: 1°. "De taalgrens in België" door H. Meert, zie "Neerlandia", Vlaanderen-nummer, juni en juli 1904, blz. 66; 2°. Paul Fredericq, "Vlaamsch België sedert 1830", eerste deel, blz. 27, met kaart van België, waarop de taalgrens is aangeduid, van Teuven aan, tegen Duitsland, tot over Duinkerken in Frankrijk; 3°. "La frontière linguistique en Belgique et dans le nord de la France", door Godfried Kurth. Dezelfde kaart als in het werk van Fredericq, doch duidelijker afgedrukt, vindt men ook in het bovenvermelde nummer van Neerlandia. Op de taalgrens, tussen de provincies Limburg en Luik, drukt ze echter verscheidene namen van gemeenten enkel in het Frans, hoewel deze nochtans ter plaatse zelf een aloude Vlaamse naam hebben. Zo is Otrange – Wouteringen; Corthy – Kortijs; Houtain-l'Evêque – Walshoutem; Wamont – Waasmont. In zijn bedoeld opstel schrijft de heer Meert "Lanaye", de Franse naam van een Vlaamse gemeente in Limburg, tegen de Waalse grens. Ze heet Ternayen en bestaat uit Klein- en Groot-Ternayen. Uitgemaakt is het ook dat de naam van het Waalse, thans grotendeels vernietigde stadje Visé in het Vlaams Wezet moet zijn, zoals wij zelf bij de inwoners van de heel dichtbij gelegen gemeente Mouland hebben gehoord. In vroeger eeuwen schreef men zelfs Markt-Wezet, om de plaats te onderscheiden van Veld-Wezet, een dorp niet ver van daar, in Limburg.

Buiten het kanton Landen, 13 gemeenten, in de westelijke noordhoek van de provincie Luik, tussen Limburg en Brabant gelegen,

en waar de voertaal in de school Nederlands is, heeft deze provincie nog, ten zuiden van Hollands Limburg, de gans Vlaamse dorpen Mouland, 's Gravenvoeren, Sint-Martens-Voeren, Sint-Pietersvoeren, Teuven, Remersdaal en Aubel. Een medaille van deze laatste belangrijke gemeente draagt het volgende opschrift: "Boerenbond van Aubel". Buiten de grens van de drie laatstgenoemde dorpen, begint in België het hier eng gebied van de Duitse taal, ook als voertaal op school.

Wanneer men het land van Wezet doorloopt, in vroeger eeuwen het land van Dalhem, leert men, met de geschiedenis in de hand, dat hier eenmaal Germanen, meer bepaald Vlamingen, woonden. Dalhem heeft onverbasterd zijn aloude naam behouden, en stelde in de 14^e eeuw nog al zijn gemeentelijke stukken in het Vlaams op. Thans is het volk daar volkomen Waals. Andere plaatsnamen verbasterden. Zo was Argenteau vroeger Erckenteel. De adellijke naam Erckenteel bestaat nog in Limburg. Richel was Rijkele, zoals een gemeente in Limburg. Berneau was Beernawe, zoals de thans Waalse inwoners nog zeggen. Halembais, in de buurt van Haccourt, was Halenbeek. Hermal, Herstal zijn wel Germaans gebleven, al liggen ze in de naaste buurt van Luik, in volle Walenland. De naam van de stad Luik, Liège in het Frans, was oorspronkelijk enkel Germaans. Het Waalse stadje Borgworm was in de 14e eeuw nog Vlaams. Zijn naam zelf, Waremmes in het Frans geschreven, moest niet Borgworm worden in het Vlaams van onze treinboeken en officiële stukken. Al de Vlamingen uit de buurt zeggen Warm, toch eigenlijk Warheim. Het gaat soms wisselvallig toe met vertalingen van plaatsnamen, hier te lande, zowel in het Nederlands als in het Frans. Het is nog maar kleinigheid dat de stad Tienen de oude naam Bornstraat heeft vertaald door rue de la Borne, en de stad Gent haar straat Ham, door rue du Jambon. Wie, van Wezel uit, te voet naar Maastricht gaat, komt door het grensdorp Mouland, toch wel een echt Vlaamse naam. Het baat niet!

Hij ziet al dadelijk op de wegwijzerplaat dat deze naam de Franse is en Moelingen, die er onder staat, de Vlaamse. Het mooist van alles is nu dat de ganse Vlaamse bevolking daar nooit Moelingen zegt!

Een ommekeer van taal heeft soms een aardige oorzaak. De gemeente Corswarem, de enige Waalse, in het Limburgs kanton Sint-Truiden, is natuurlijk vroeger, zowel als het naburige Borgworm, Vlaams geweest. De meeste mensen zij er thans nog tweetalig. Weinigen zijn eentalige Walen of Vlamingen. Doch het gemeentebestuur, sedert onheuglijke tijden uitsluitend uit welgestelde boeren bestaande, heeft het Frans als voertaal voor het onderwijs voorgeschreven. Zo, natuurlijk, is Corswarem – nu niet Corsworm! – niet meer officieel Vlaams. Juist tegen haar grens ligt Roost, door de spoorweg Luik-Brussel gescheiden van de Limburgse Vlaamse gemeente Jeuk. Aan deze kant van het spoor spreekt men Vlaams, aan de overkant wonen nette mensen, die enkel Frans spreken. Roost is zeker voor de helft Vlaams, en haar wijk Craninck, dat men verwaalt door Crenwick, is gans Vlaams. Doch alweer is de voertaal Frans. Dit geval is echter niet enig.

In West-Vlaanderen liggen de Vlaamsnamige Waalse gemeenten Rekkem en Moeskroen. “Doch volgens de volkstelling op 31 december 1900, zo zegt de heer Meert, telde Rekkem op een bevolking van 3010 inwoners er 594 die uitsluitend Frans, 630 die uitsluitend Nederlands, 1572, die beide talen spreken; te Moeskroen spreken op 18.909 inwoners 7953 uitsluitend Frans, 2523 uitsluitend Nederlands, 7441 Frans en Nederlands. Zodat er geen de minste twijfel is of deze gemeenten zijn overwegend Vlaams.

Van Komen – in het Frans: Comines-Belgique; de plaats is door de grens in tweeën gesneden – en Houtem, ook twee West-Vlaamse gemeenten, zegt Kurth in zijn hier vermeld zeer belangrijk werk: “localités autrefois flamandes, aujourd’hui francisées ... la population

ne parle plus que le français". In 1900 nu telde Houtem 1426 inwoners, 429 uitsluitend Frans, 237 uitsluitend Nederland, 658 Nederlands en Frans, Komen: 5357 inwoners, 1910 uitsluitend Frans, 1318 uitsluitend Nederlands, 2384 Nederlands en Frans. Men raadplege nogmaals de bijdrage van H. Meert in Neerlandia, om daarover te worden toegelicht.

In de eerste jaren na 1830 begon België al spoedig te groeien en te bloeien, beter gezegd: groei en bloei, eigenlijk in 1815 door de vereniging met Holland aangevangen, voort te zetten. Kleine steden en dorpsbevolking ontwaakten onder de koesterende warmte van de vrijheidszon. Het scheen uit met omwentelingsstaatkunde, vreemde overheersing en oorlogen van vreemde volkeren op onze eeuwenlang zo vreselijk geteisterde bodem. De hoofdstad Brussel bleek spoedig de helderlichte toorts in het nieuw schemerdonker. Uit het noorden naderden de Vlamingen, uit het zuiden de Walen. Een menigte dorpelingen deden dezelfde trek naar al de andere steden van het land, waar de bevolking zienderogen sterk toenam. Brussel-Zuid en de zuidelijk gelegen buurdorpen groeiden spoedig aan alle kanten uit tot de rijke en zeer bevolkte voorsteden die ze thans zijn, doch de eeuwenoude stillevende landelijke bevolking werd er overstroomd door wakkere handeldrijvende of aan nijverheid doende Walen. Deze namen al spoedig alle gezag in de gemeenten over, werden burgemeester, schepenen, gemeenteraadsleden. De voertaal werd het Frans. Bedoelde gemeenten, we noemen Elsene, Sint-Gillis, zijn heden overwegend Franssprekend. Dezelfde overrompeling door Walen, doch in mindere mate, gebeurde in Luikerland, in de vruchtbare kleistreek Haspengouw en in het land van Tongeren, zover het hele zuiden van onze hedendaagse provincie Limburg vruchtbare grond beschikbaar stelt tot teelt van alles wat door landverbouwing kan worden gewonnen. Waalse kleine boertjes gaven hun gedoentje in de heimat op en werden bij de Vlaamse

Limburgers huurder van grote boerderijen door vervallen of ten ondergegaan eigen volk verlaten. De Limburgse landman was door de stormjaren van de op elkaar volgende of afwisselende overheersingen een onwetende slenteraar gebleven, die noch lezen noch schrijven kon en bijgevolg niets wist van alles wat rondom hem vooruit ging en wat wetenschap betekende. Hij werd met tegenzin geduld door de verfranste grondeigenaars, hoofdzakelijk door de kasteelheren, die hem als ondergeschikt en slaafs beschouwden, en de voorrang gaven aan de in hun ogen veel hoger staande en veel beschaafder Waalse boeren, met wie ze zich oneindig gemakkelijker in het Frans konden uitdrukken.

Die Waalse boeren kregen onmiddellijk het hoogste gezag in het klein Dutsch dorp. Ze werden er, zo de landheer er niet woonde, in zijn plaats burgemeester en het gebeurde meer dat een gemeenteraad van Limburgers die geen Frans verstonden voorgezeten werd door een burgemeester, die geen woord Vlaams kon uitbrengen. Ongelukkiglijk was het niet die burgemeester, doch wel de overgrote meerderheid van het dorpsbestuur, die zich vernederd, achterlijk, onwetend, gevoelde. Uit die gemeenschap sproot echter onmiddellijk, tot voordeel van de aloude ingewortelde bevolking, een nieuwe toestand, spoediger verwezenlijkt, omdat het jonge volk snel op de weg van de vooruitgang volgde. Het voorbeeld van de wakkere vreemdeling, de Waalse huurboer, werd nagevolgd. De landbouw verbeterde. De opbrengst nam toe en verhoogde zowel vrijheidsgeest als welstand en vooruitzicht. Na twee of drie cedels was de Waalse boer oud geworden en rijk. Hij zag van het boeren af. Zijn nazaten keerden terug naar het Walenland, tot de handel, de nijverheid, hogere wetenschappelijke betrekkingen, ja, tot de financiën. Zelfs bleven er bij de Walen in de jongste twintig jaar grote boerderijen zonder Waalse huurders. De ogen van de Vlamingen waren open. Kleine boertjes, uit vroeger jaren, ja, weleens tot

welstand gekomen werklieden, zonen van Limburgse grote boeren konden nu Frans spreken met de kasteelheer, werden huurders van de vroeger door Walen betrokken winningen, trokken beslist de taalgrens over, namen in Waals Haspengouw en tot in Condroz boerderijen aan. Thans zijn de afstammelingen van de Waalse boeren van vroeger renteniers, genieters geworden. Vlamingen bewerken hun welstand in het Walenland.

Deze inname van Luikerland wordt echter ver overtroffen door een andere, die van het Luiks nijverheidsbekken door het Vlaamse werkvolk van Limburg en de aangrenzende gouwen; de Antwerpse Kempen, het Hageland, tussen Tienen en Diest, het zuidoostelijk deel van Brabant en zelfs door de inwijking van duizenden Hollands-Limburgers. Niemand kan met zekerheid zeggen hoeveel tientallen duizenden de Vlaamse werklieden moeten geschat worden die de stad Luik en omstreken zijn komen bewonen in de jongste vijftig jaar. Ze hebben zich hoofdzakelijk gevestigd op de linkeroever van de Maas. Te Montegnée, te Ans, te Alleur, te Glain, te Saint-Nicolas, te Tilleur, te Herstal krioelt het van thans nog Vlaams sprekende bewoners. De vloed heeft zelfs de Maas overstroomd. Ougrée en Seraing, op de rechteroever, tellen duizenden Vlamingen. Sommige linkeroevergemeenten, Glain, Montegnée, Herstal, Alleur, hebben een zware minderheid Vlamingen. Te Tilleur en te Saint-Nicolas zijn de Vlamingen meerderheid. De stad Luik zelf heeft de stroom niet kunnen tegenhouden. Ook hier hebben ze hoofdzakelijk de linker Maasoever bezet. De grote rue des Guillemins, die naar de grote spoorhal leidt, is op zijn minst voor de helft Vlaams. De ganse wijk Sainte-Marguerite en hoger op Sint-Walburg, de kant van Tongeren, zit vol Vlamingen.

Vergeeten we ook niet dat het buitengewoon gemakkelijk verkeer over staats- en buurtspoor, de bijzonder goedkope vervoerprijs voor reizende arbeiders met weekabonnementen er zegenend hebben

toe bijgedragen om duizenden niet te Luik of in de buurt ervan wonende Vlamingen dagelijks of wekelijks naar onze koolputten en onze grote instellingen voor allerhande metaalbewerking te voeren.

De heer Meert schat de bevolking van de enkele Vlaamse dorpen in het noordwesten en in het noordoosten van onze provincie, op tienduizend en de hele Vlaamse bevolking in het Luikse op 40.000. Wij geloven, dat er samen op zijn minst 60.000 moeten zijn en wel 70.000, wanneer men er ook de arbeiders bijvoegt, die dagelijks hier per spoor aankomen.

De onder de Walen voorgoed gevestigde Vlamingen kennen al spoedig Waals en wat Frans. Ook is het niet altijd mogelijk zo maar bij een eerste voeling, vooral bij de talrijke handeldrijvende Vlamingen, hun oorsprong te herkennen. Het in al onze straten op honderden handelshuizen genagelde bordje: "Vlaams" of "Men spreekt Vlaams" is daartoe niet voldoende. Honderden andere Vlamingen hebben dit kenteken niet, of wel staat het ook al op een toogruit waar vroeger Vlamingen woonden en niemand Vlaams spreekt.

De nummers 3 en 4 van de Dietsche Stemmen, het tijdschrift voor Nederlandse stambelangen, bevat een artikel van Everard van Vlemincxhove, "Het ultraflamingantisme en zijn recht". Het volgende van het artikel moge hier volgen.

Het mercantiele idealisme heeft het ver gebracht. Het heeft de Vlaamse Leeuw in slaap gesust. Onze tijd heeft hem weer gewekt.

Hoe moet de Vlaming van vreugde trillen, nu een nieuw element in de geschiedenis als een wig zich tussen Hollands en Frans belang heeft weten door te dringen.

Voor het noorden wordt de kwestie netelig, ja. Maar dat de Vlaming, dit is de ultraflamingant alleen wellicht, het eens is met wat een zeer behoudend man heeft gezegd: “Nur so entsieht in dem unsystematischen Staate ein neuer Zustand, dass das Element (c.q. het franskiljonse!), welches früher demselben seinen Charakter verlieh, vernichtet oder doch zurück gedrängt, dass es gebrochen wird“, - dat behoeft toch geen verwondering, en nog veel minder verachting op te wekken.

Mogen wij zijn vreugd miskennen, hoezeer ook ons hart ineenkrimpt bij de gedachte, dat een nieuw gevaar het Munsterse Nederland bedreigt?

Onze koningin draagt de titel van “Koningin der Nederlanden”, niet “Koningin van Nederland”. Dit is een illusionaire titel, die herinneringen opwekt.

Wij weten het: Vlaanderens belang, dat een herwording van oude grootheid betekent, stel ons tussen onze zedelijke plicht en het belang van onze eigen natie. Welke kant zullen wij kiezen?

Vlaanderens belang is het, dat de oude wedijver tussen Amsterdam en Antwerpen weer zou opleven.

Onze plicht is, dat wij de dood van het oude Nederlandse bloed voorkomen. Dat is een zedelijke plicht.

De antithese, door onze voorvaders geponeerd, stelt ons voor de zware taak, de verhoudingen op te sporen tussen het belang van het noorden en de plicht tegenover het zuiden.

Oranje contra het provincialisme, - het vraagstuk in onze gouden eeuw gesteld: de verzoening tussen deze beide, of de blijvende

scheiding. Onze tijd stelt ons voor de oplossing. Onze waardigheid wordt getart door het eigenbelang.

Indien een Noord-Nederlander uit een gevoel van onmacht tegenover deze taak zwijgt, en meent daarom te moeten zwijgen, dan heeft geen Vlaming het recht, deze stilzwijgendheid te desappreciëren. Het is onwaardig, de onmachtige te tarten niet alleen, - maar bovendien: deze stilzwijgendheid heeft een positieve bodem.

Een tekort aan extensief expansievermogen verbiedt, in het thans geldend internationaal rechtsverband, de Nederlander het intensief vermogen van de Groot-Nederlandse kracht op het spel te zetten.¹

Voor Vlaanderen zou dit fataal zijn.

Indien een Noord Nederlander echter, ten bate van het eigenbelang, meent, de Vlaamse gedachte te moeten prijsgeven, en hij dus niet uit onmacht, maar uit kracht van een sterke overtuiging zich tegen het Vlaamse belang verzet, hij moet dit dan zo eerlijk mogelijk doen. Hij moet zeggen dat het zijn plicht is, de concentratie van het Nederlands belang in het noorden te bepalen, en daar het geestelijk arsenaal van de Groot Nederlandse gedachte tegen de gevaren der toekomst te beschermen.

¹ “Nederlandsche Gedachten”. 1. Het Nederlands Standpunt, uitgever Hollandia-drukkerij te Baarn 1915, P. 87: “Ons als Nederlanders, is het onmogelijk partij te kiezen, en het Nederlands ideaal te binden aan een bepaalde uitkomst van de oorlog. Want de Nederlandse gedachte is te verwerkelijken in elke door de oorlogsuitkomst te scheppen staatkundige toestand; in die zin, dat geen enkele eventualiteit de verwerkelijking van het Nederlandse programma verzekert en geen enkele ze uitsluit.”

Hij moet zo fier zijn, de fouten in de uitingwijze van de ultraflamingant, uit een hartstochtelijke liefde voortgesproken, begrijpend te verwijderen uit zijn gedachten.

Doet een Noord-Nederlander echter noch het een, noch het ander, dan neemt hij van het ene iets en van het andere in deze tijd, die de vorming van begrip verlangt; - blijft hij dus dobberen tussen het eigenbelang en het zedelijk besef, dan werkt hij mee aan de bestendiging van een beginsel, dat ten dode is opgeschreven.

Als een zwemmer, die aan het lijntje hangt, slaat hij armen en benen uit in de verbeelding, dat hij kan zwemmen. Het water is zijn element, omdat hij een vaste verbinding heeft met de wal. Maar als hij op een moment de keuze moet doen: alleen verder of terug, dan trekt hij gauw zijn lijntje in om veilig te zijn.

Vlaanderen dringt tot de opstand!

Het ultra-flamingantisme eist erkenning!

Wij hebben gezegd, dat wij ons met de Vlaamse tactiek niet hebben bezig te houden. Maar wij menen, dat het plicht is in de Vlaamse gedachte sterk te zijn of die te ontkennen. Onze tijd stelt ons voor de keuze: de geschiedenis staat op een keerpunt. De verwerkelijking van het Groot-Nederlands ideaal ligt in haar schoot. Er komt een tijd, waarin andere idealen geboren worden, de idealen van nu verwezenlijkt – of verschrompeld – zijn.

“La patrie représente l’indépendance, la dignité ...”

Onder de vruchten van het revolutionair systeem der 19e eeuw, waarmee Frankrijk de Europese staten heeft begiftigd, behoort de onderdrukking van Vlaanderen. In het internationaal verband is de

Vlaamse onderdrukking wellicht de eerste positieve daad van de revolutie.

De 2e thermidor van het jaar 2 is de datum van de officiële afschaffing van het Nederlands als regeringstaal in Vlaanderen.

De “Vlaamsche Post” en de “Vlaamsche Stem” hebben hun best gedaan, de enkele Noord-Nederlandse belangstellenden aan het verstand te brengen, dat een 85-jarige ellende het karakter is van de Vlaamse volksbeweging der 19^e en 20^e eeuw.

Men vraagt zich verwonderd af, hoe een Noord-Nederlander, die bang is voor revolutie, ooit belangstelling voor het Vlaamse volk heeft durven tonen. Want als de Vlaamse leeuw alleen maar kon slapen – van sterven was geen sprake! – dan volgde daaruit immers, dat hij ook weer kon wakker worden. En hoe anders kon men zich dat wakker worden voorstellen van een volk, dat 85 jaar lang gehoond is en gesard, dan op de wijze van een razende?

Indien men zijn broeder in slaap erkent, dan moet men hem ook erkennen in de toestand van ontwaking.

Vlaanderen ontwaakt nu! Als wij het nu niets toedienen, dan wordt het gemelijk.

In dat opzicht is een volk zeker te vergelijken met een organisme. Als ge wakker wordt na langdurige slaap, en men laat u nuchter, dan wordt ge ook gemelijk. Als dat niet het geval is, dan hebt ge geen gezonde maag.

Dat Vlaanderen in de ochtend van zijn nieuwe dag niet nuchter wil blijven, dat is niet een gevolg van zijn opstandige geest, maar van de omstandigheid, dat het een gezonde lichaamsgesteldheid heeft.

“Quand la tyrannie ravage un état au point que les propriétés ne sont plus respectés, que l’honneur est outrage ... je conçois q’un moyen violent puisse le rétablir” heeft Joseph Droz gezegd in zijn werk, waarin hij de revolutiegeest van onze eeuw kastijdde. Zou hij de Vlaamse opstand misbillijkt hebben?

De Vlaming verlangt terug naar de tijd, “datter niet eenen dagh en is gheweest, of daar en zijn twee hondert voerwaghene met volck gheladen ghesien: behalven de Hoochduytsche, Oostersche, Lorreynsche, Fransche lastwaghene, de welcke alle weken wel duysent waren, met packen gheladen, behalven de boerenwaghens, alderley proviande inde stadt brenghende, de welcke alle weken, over de thien duysent waren, behalven wel vijf hondert Cotsien, tot recreatie, oock tot overdadicheydt ende pracht gheeyghent. Het welck voorwaer t’samen een seer groot ghetal uytbrenght.” (Guicciardijn, beschrijving van Antwerpen).

Deze tijd, de 16^e eeuw, was vol van beloften voor het Vlaamse volk. Doch het is gaan kwijnen, niettegenstaande “de locht ghesondt ende bequaem tot verdouwinghe ende verteeringhe der spijsen, ende boven al tot vruchtbaerheydt der generatien” was, tengevolge van “overdadigheydt in spijsen ende dranck” en van ... concurrentie van zijn noorderbroeders, die “luttel wercks maeckten van heure even naestens schade: verghetende haest de weldaden, ende dragende luttel liefden tot eenen anderen.”

Niet omdat Vlaanderen de overheid niet erkent drijft de Vlaming zijn broeders tot de opstand, maar omdat het geen overheid heeft.

Een vreemde extensieve overmacht heeft getracht de Vlaamse intensiteit op te lossen.

Hij streeft in het Belgische staatsverband niet naar de overheersing van één element, waardoor het, wat het tot nog toe geweest is, tot een exclusief unitarisme verwordt; maar naar het naast- en in elkaar bestaan van de – de Belgische nationaliteit typerende – volksbestanddelen, waarvan elk afstand doet van zijn mechanische afgezonderdheid; naar een organische orde, waarin plaats is voor persoonlijke richtingen en beginselen; m.a.w. naar een organisch systematische Belgische staat.

De Vlamingen verlangen een overheid, een eigen overheid.

Zij hebben daar altijd naar verlangd; en nu de onder vreemde overheersing vervreemde regering zich heeft teruggetrokken achter de IJzer, nu wordt hen een gelegenheid geboden, die hen nimmer aangeboden is.

Vlaanderen dringt tot de opstand, niet ter verheerlijking van de revolutionaire gedachte, maar ter verwezenlijking van het ideaal, dat hen altijd heeft bezielde: dat Vlaanderen Vlaams zou worden!

Niet omdat de Vlamingen gedekt zijn door het Duitse legerbestuur verlangen zij nu de vrijwording, maar omdat zij miskend zijn door het oude bestuur. Het ancien régime heeft het opgegeven, met nieuwe beloften, nieuwe vooruitzichten komt een nieuw bestuur, waarmee zij verwantschap hebben.

Het voorbeeld dat Frankrijk gegeven heeft willen zij niet navolgen. "Frankreich hat vorzugsweise ein unheilvolles Beispiel gegeben, die Revolution zur Freudenfest zu erheben".

De Vlaming trekt op naar de daad, niet als naar een festijn met vreugdekleren en blijheid, maar aan de roepstem van de plicht gehoor gevende, ontdoet hij zich van de feestelijke tooi ter voorbereiding van een moeilijke en gewichtige arbeid.

Zo immers alleen is de daad der verlossing gerechtvaardigd.

Niet Robespierre, Danton en Marat zijn zijn leermeesters, maar Jacob van Artevelde, Willem van Oranje, Cromwell, Washington, Potter en ... het Zuid-Afrikaanse driemanschap.

22 februari 1916

Uit Luikerland.

De Vlamingen.

Luik, 19 februari.

De vermenging van Vlamingen en Walen, tot in de stad Luik toe, geschiedde net zo goed in vorige eeuwen, gedurende het bestaan van het prinsbisdom Luik, als thans. Zijne hoogwaardigheid Rutten, die hier thans de bisschoppelijke zetel bekleedt, is niet alleen een geboren Vlaming uit de Limburgse Kempen, doch bovendien een puik Nederlands sprekend redenaar. Voor hem had het bisdom, dat de provincies Luik en Limburg bevat, twee Walen aan het hoofd, zijne hoogwaardigheid de Montpellier en zijne hoogwaardigheid Doutreloux, die weer als voorganger hadden de zeer knappe Van Bommel, een baanbreker voor onze eerste wet op het lager onderwijs, die van 1842. Al deze prelaten zijn steeds omringd geweest door meer Nederlands sprekende Vlaamse kanunniken, en nog heden is dit het geval. Het bisdom Luik heeft ook op zijn gebied twee kleine seminaries, waar de jonge priesters hun eerste opleiding ontvangen. Het een is voor de Walen, te Saint-Roch, in de provincie Luik, het andere voor de Vlamingen, te Sint-Truiden, in Limburg. Al houden nu, die in de Nederlandse taal bekwaamde geestelijken er een uitspraak en een woordenschat op na, die wij zo gaarne de bijzondere benaming van pastoorsvlaams geven, Nederlands is het toch en die het spreken vervullen behoorlijk hun ambt onder het

Vlaamse volk. Een Waals priester tot pastoor benoemen in een Vlaams dorp is niet denkbaar. De man kent meestal geen woord van onze taal. Vlaamse priesters in het Walenland zijn lang niet zeldzaam. Ze zijn er nodig, vooral in de stad Luik en omstreken, omdat er duizenden Vlamingen zijn, die, alhoewel Frans of Waals sprekend, toch niet kunnen biechten dan in het Vlaams. Ze zijn er nodig omdat er Walen te kort zijn, daar deze in Luikerland minder geneigd zijn de priesterlijke staat de verkiezen dan de Vlamingen, die trouwens allen tweetalig zijn en heel zeker, door de band, veel zuiverder Frans dan Nederlands spreken. Zo is dan het bisdom tweetalig.

De herderlijke brieven en al de druksels aan de geestelijkheid overgemaakt voor de gelovigen, verschijnen in de twee talen. Niets is hier nieuw. De oude geschiedenisboeken van het prinsbisdom Luik, meer bepaald "Inventaire analytique et chronologique des archives de la ville de Saint-Trond" door François Staven, leveren ons een overvloed van bewijzen op het gebied van tweetaligheid. Sint-Truiden, Vlaamse stad in Limburg, was, na Luik, de voornaamste en meest geliefde van de "goede steden" in het prinsbisdom. Op 28 juli 1570 schonk Geraart van Groesbeeck standregels en voorrechten aan de rederijderskamer "die Olyftacke", te Sint-Truiden.

"Allen ende eenen yegelycken die deze teghewoerdighe chaerte sullen aensien ofte hooren lesen ... heer Gheraerd van Groiesbeke, by der Gods ghenaden bisschop van Luyck, hertoghe van Bouillon, Graeffve tot Loen, marckgraefve tot Franchimont, etc. ... van nieuves opgherecht een nieuwe camer van rhetorisynen, ghenaept die Olyftacke ..."

Al de prinsen van Beieren, die op de bisschoppelijke troon van Luik hebben gezeten, kwamen even trouw dit gebruik na. Jan (1390-1418) schreef weleens in het Latijn, doch meest in de volkstaal: "In den namen ons Heren, amen. Allen den genen die dese tegenwoerdige

letteren sullen aensien, Johan van Beyeren, bi der genaden Goids elect van Ludic ..." (18 november 1404).

De staatkundige geschiedenis van het prinsbisdom, zowel als de geschiedenis van de wakkere stad, die zo vaak het zwaard trok tegen meer dan één gewijd boosdoener, op de troon in de schaduw van de prachtige gotische kerken, vermelden meer namen van Vlaamse, het zij dan Limburgse helden, die zich aan het hoofd van de burgerlegers plaatsten om het volk uit de nood te helpen. De rue Jean De Wilde huldigt de naam van een dappere held. Het was de Vlaming, ridder Raes van Heers, die de Luikse legerbenden op 26 oktober 1167 naar de slag bij Brustem leidde, waar ze het hoofd gingen bieden aan de overmacht van Karel de Stoute, op weg om de stad af te branden.

Terwijl zo dan het hedendaags geestelijk bestuur ook aan de Vlaamse parochieherders in de Vlaams sprekende gemeenten van het noorden van de provincie Luik, alles wat zij heeft mede te delen in het Nederlands doet, moeten we tot ons leedwezen zeggen dat het burgerlijk provinciaal bestuur aan de Vlaamse bevolking, zelfs in kleine dorpen, waar de overgrote meerderheid geen woord Frans verstaat, toch alles bekend maakt in het Frans. Gaan we de grens over, naar Limburg, zo bevinden we daar dat het provinciaal bestuur, gouverneur, gedeputeerde staten, provinciale beambten natuurlijk in alles het Nederlands tot voertaal gebruiken, aangezien de ganse provincie, op enkele zuidelijke dorpen na, Vlaams is. Doch we doen ook de ervaring op dat al de officiële druksels, bv. het "Mémorial administratif", de "Verzameling van Wetten en Verordeningen" – tweetalig zijn, het Frans enkel om de enige Waalse mensjes uit het zuiden aangenaam te zijn. Was nu slechts één oog half open, merkt men nog duidelijk wat een verschil van handelen er is tussen Walen, die over een minderheid Vlamingen, en Vlamingen, die nog over een geringer minderheid Walen gezag voeren.

Anderzijds moeten we ook wijzen op hetgeen de stad Luik zelf bezit en doet voor de hier wonende Vlamingen en op hetgeen elders in deze rijke Waalse provincie gebeurt tot voordeel van de Vlamingen. Terwijl men tot voor korte jaren eigenlijk om zo te zeggen weinig of geen gelegenheid had hier Nederlands te leren en de hele Waalse bevolking zo onverschillig, ja, wel zo vijandig, tegenover onze taal stond, dat ze nog niet eenmaal wou begrijpen of het wel een taal was, heeft de stadsoverheid, die ook al Vlamingen onder haar gezagvoerders telt, er heden een gans andere dunk van gekregen. Er zijn te veel Walen, die naar Limburg en elders gaan en daar tot hun verbazing vaststellen, alhoewel ze altijd in de waan hebben verkeerd dat men met Frans de wereld kan veroveren, vaststellen, zeg ik, dat ze met dit puik Frans zelfs in een Limburgs dorp geen pond boter kunnen kopen. Toenemende welstand en verkeer hebben in de jongste jaren ook een vloed Vlamingen de richting naar Luik doen inslaan voor de aankoop van alles wat in het groot en goedkoop te krijgen is in onze grote magazijnen. Die Vlamingen zijn helemaal niet verlegen om te bekennen dat ze geen Frans, geen Waals verstaan, evenmin om heen te gaan, zo men hen niet te woord kan staan.

Tegen dergelijke handelswijze is geen handel bestand. Gevolg: in de magazijnen zijn Nederlandssprekenden werkzaam. De Waal, wakker en praktisch, heeft begrepen dat eentaligheid wel juist geen rijkdom meer is, en dat, als is men een wereldtaal machtig, men toch wel eens de ondervinding opdoet zijn buurman niet te kunnen verstaan. De Waal wil nu ook vreemde talen aanleren. Het stedelijk bestuur heeft hem daartoe ruim gelegenheid bezorgd. Hij mag kiezen tussen Nederlands of Duits.

De stelregel, enkel geldig binnen België: “de Vlaming is meertalig geboren, de Waal kan geen Nederlands leren”, was tot voor enkele jaren nog zo’n onwrikbare wet gebleven, dat al de Walen, als gehypnotiseerd daardoor, de woorden “wij kunnen geen Vlaams

leren” uitspraken, zo dikwijls als iemand de opmerking maakte, waarom zij toch maar geen vreemde talen aanleerden. Niemand in België, ook de Vlamingen niet, konden zich inbeelden dat ooit een Waal de Nederlandse taal zou kunnen leren schrijven en spreken.

Ze bewonderden de Vlamingen. Met hun voorkomendheid, die spreekwoordelijk is, namen ze de Vlaming als moederlijk op in hun schoot, zo spoedig ze uit zijn mond maar één woord Frans hoorden. Ze moedigden hem aan. Ze zwoeren bij alles wat hun heilig is, dat die Vlaming het Frans zo juist sprak als een echte Waal. Het zou toch te kinderachtig zijn nog ooit een andere taal te willen gebruiken. Ze moesten ook aan huis maar gewoonlijk en gedurig Frans spreken en het Vlaams – toch geen taal! – maar laten verdorren. Ze konden er telkens niet over, dat zoveel geboren Vlamingen, pas enige weken in Luik, al zo tres bien spraken. Het was als een wonder dat een Vlaamse boerenknecht, om Waals te leren, - zijn “tweede taal”, noemde hij dit, - maar één jaartje dienst kwam doen op een Waalse boerderij en dan naar huis kon gaan, zijn moeder tevreden stellen met de woorden: “Het is voor goed, da ich koom, maar ich kan m’n taal”.

Thans is het geloof verzwakt. De praktische Walen willen Nederlands leren. Die het nog niet willen, vrezen dat het weldra toch zal nodig zijn, zoals het Frans voor de Vlamingen. Zij, die het volstrekt en boosaardig afwijzen zijn er zelfs niet meer tegen.

Wat doet het stadsbestuur op dit gebied? We zullen het in een volgende brief zeggen.

5 maart 1916

De hogeschool te Gent.

Enige tijd geleden hebben wij het rekest medegedeeld, waarin Louis Franck en talrijke invloedrijke Vlamingen er bij gouverneur-

generaal von Bissing op aandringen, geen voortgang te geven aan het besluit om de Gentse hogeschool te hervormen en tegelijk te vervlaamsen.

Baron von Bissing, de gouverneur-generaal, heeft op dat verzoek – naar wij in De Tijd lezen – het volgende antwoord gegeven:

Hooggeachte Heer,

Gelieve met de overige heren, die het tot mij gerichte verzoekschrift ondertekend hebben van het volgende kennis te nemen:

De mededeling in de pers, dat op de Belgische staatsbegroting van 1916 een bedrag voor het hervormen van de Gentse hogeschool tot een Vlaamse uitgetrokken is, is juist. Met de voorbereidselen om deze maatregel stelselmatig ten uitvoer te brengen is reeds begonnen.

De in uw verzoekschrift geopperde bezwaren zijn niet van die aard, dat ze mij aanleiding kunnen geven, om op mijn besluit terug te komen.

Ik hecht te veel waarde aan de stoffelijke en zedelijke taak van het hoger onderwijs en de universiteiten, om uw mening te delen, dat men het opkomend geslacht van het bezette land nog lang de weldaad van zulk onderwijs zou kunnen onthouden, zonder ze daardoor grote schade te berokkenen. Of vindt U het doelmatig nog weer een jaargang langer de ontwikkelde jeugd van het zo dringend nodige hoger onderwijs te beroven?

Wie dat zou willen, zou dan ook de verantwoording moeten dragen van de onvermijdelijke achteruitgang van de ontwikkeling en daardoor van de welvaart van het land.

Ik voel me niet in staat deze verantwoording op mij te nemen. Daarom ook liet ik de mogelijkheid of met het hoger onderwijs weer aangevangen kon worden, reeds sedert lang door de bevoegde overheden nauwkeurig onderzoeken. Daarbij werd ook de heropening der Gentse hogeschool behandeld en, met het oog op een oude en rechtvaardige eis van het Vlaamse volk tevens de vraag der hervorming van deze in een Vlaamse.

Indien ik deze eis als volkomen gegrond erken en hem nu wil vervullen, dan ben ik als drager van het hoogste landsbestuur tot deze handeling naar recht en wet bevoegd, en doe tevens, waartoe ik met het oog op gerechtigheid en de welvaart van het Vlaamse volk verplicht ben.

Derhalve ontbreekt iedere aanleiding voor U, om in uw verzoekschrift van mijn besluit als van een overbodig geschenk te spreken, dat de Vlamingen niet uit Duitse hand zouden mogen aanvaarden.

Eveneens is uw mening, dat het vraagstuk der Gentse hogeschool er een is van zuiver binnenlandse Belgische politiek, waarin de bezettende macht geen bevoegdheid heeft in te grijpen, noch zakelijk, noch rechtskundig steekhoudend. U weet zeer goed, dat Duitsland in vreedestijd, in tegenstelling met de Fransen, steeds iedere inmenging in deze zaken vermeden heeft. Des te minder kan ik toelaten, dat de regerings- en bestuursrechten, die Duitsland als bezettende macht, ook met betrekking tot het hoger onderwijs, nu in België heeft, op enige manier beperkt worden.

Het is bovendien voor een landsregering ook praktisch onmogelijk de belangrijke omstandigheden en gezichtspunten, die uit het samenleven van een meertalige bevolking in een staat ontstaan, aan

een zorgvuldige behandeling te onttrekken. Ook in dit opzicht staat het hoger onderwijs onder mijn bestuur en wetgeving.

Ook de door U geopperde zedelijke bezwaren kunnen een nauwkeurig onderzoek niet doorstaan. Vooral is uw opvatting onjuist, dat die Belgen, die bij de inrichting van de Gentse hogeschool meewerkten, daardoor als het ware een onrecht tegen hun staat of zelfs tegen het Vlaamse volk begaan.

Wat U en uw vrienden vroeger dikwijls genoeg hebben uitgesproken, namelijk, dat een zo spoedig mogelijke stichting van een Vlaamse universiteit in Gent een onvermijdelijke voorwaarde voor de geestelijke en stoffelijke ontwikkeling en opbeuring van het Vlaamse volksdeel is, blijft ook onder de tegenwoordige omstandigheden ten volle van kracht.

Wie zich dus tegen de door mij bevolen hervorming verzet, treft een levensbelang van de Nederlandse volksstam in België, zonder in het minst de Belgische Staat daardoor voordeel aan te brengen.

Dit wordt, zoals u wel bekend is, in wijde kring onder de Vlamingen erkend. Dezen denken er niet aan het door U ingenomen standpunt te billijken. Dientengevolge is het mij niet mogelijk U en de medeondertekenaars van het verzoekschrift, het recht toe te kennen eenvoudig als woordvoerders van het gehele Vlaamse volk op te treden.

Of de moeilijkheid, ja, de praktische onmogelijkheid, de vervlaamsing der hogeschool uit te voeren, waarop U wees, werkelijk bestaat, zal de tijd leren.

De gevoelens, die U voor uw Waalse landgenoten uitspreekt, weet ik wel te waarderen. Blijkbaar onjuist is echter uw bewering, dat de opvattingen omtrent de internationale betrekkingen van België bij

alle Walen en Vlamingen dezelfde zijn. Het kan U niet ontgaan zijn, dat juist in dit opzicht aanzienlijk verschil in de meningen aan de dag gekomen is, en nog bestaat.

Zoals U reeds door de Heer Gouverneur van Antwerpen werd medegedeeld, kan ik niet toelaten, dat de uit uw verzoekschrift blijkende vijandigheid van enkele personen tegen de vervlaamsing der Gentse hogeschool tot een politieke propaganda uitgebreid wordt. Inzonderheid zou ik tegen elke poging, hoogleraars en studenten van het behulpzaam zijn of deelnemen aan dit werk af te houden, ten strengste moeten optreden.

19 maart 1916

Algemeen Nederlands Verbond.

Heden is te Deventer de algemene vergadering gehouden van groep Nederland van het Algemeen Nederlands Verbond.

De heer Leo Meert uit Gent, voorzitter van het Vlaams Handelsverbond, hield er een lezing over "Vlaamse Strijd".

Spreker schetste in vloeiende taal kort, wat er in het Vlaamse volk heeft geleefd in zijn zoeken naar recht, onder zijn onvermoeibare leiders.

Nooit is het echter de bedoeling geweest van die leiders, het Vlaamse volk los te maken van de regering. Door een oorlog ontstond er echter een godsvrede ook op taalgebied. Het stilstaan van die taalstrijd gaf niettemin weldra aan de Franskiljons aanleiding om te smalen dat de Vlaamse beweging dood was. Naar aanleiding daarvan wees spreker op het werk van de Vlaamsche Stem, daarna gevolgd door een splitsing in twee partijen, met als gevolg het oprichten van Vrij België. De heer Meert deelde mede, hoe deze aan het Franse

front verboden zijn en dus de Belgische regering nog altijd de Vlaamse beweging vijandig gezind is, en beweerde hoe de Franskiljons in Vlaanderen met behulp van gelden uit Amerika en Nederland, voor liefdadigheid bestemd, en onder het masker van die liefdadigheid, de Vlaamse beweging onderdrukken.

Spreker kwam tot de groep der mannen van de Vlaamsche Post, die een afzonderlijk koninkrijk Vlaanderen na de oorlog wensen, welk streven hij afkeurde doch verklaarde juist uit de houding der Belgische regering. Een vrij België achtte hij noodzakelijk om de vijanden van België niet in de hand te werken.

We hebben inmiddels een Vlaams programma. Moeten we er ons dan tegen verzetten, als de overweldiger van België een punt van dat programma wil ten uitvoer leggen? Duitsland wil de Gentse Hogeschool vervlaamsen, doch daartegen hebben we ons niet te verzetten.

Laten we liever maanden lang een afwachtende houding aannemen.

Zelfbestuur, bestuurlijke scheiding, bestuurlijke aanpassing of – zegde spreker – hoe men dit ook noemen wil, achtte hij ten zeerste noodzakelijk voor de Vlaamse beweging. Hij hoopte tenslotte dat de Belgische regering, zelf slachtoffer, niet slechts theoretisch zal strijden voor rechtvaardigheid, doch na de oorlog ook in de praktijk, nl. ten behoeve van de Vlaamse beweging.

De rede van de heer Meert vond luide bijval.

24 maart 1916

Een afgekeurde (Belgische) soldaat schrijft aan Vrij België:

Verscheidene afgekeurde soldaten, die thans in Nederland verblijven, kregen een officiële brief, waarin zij, begin januari, verzocht werden zich op een daartoe aangewezen datum ter herkeuring in Den Haag te komen melden.

Die brief aan Belgische soldaten gericht was uitsluitend in het Frans opgesteld.

Zij, voor wie het geneeskundige onderzoek, dat op gemelde oproeping volgde, uitmaakt, dat zij voor de dienst ongeschikt waren, kregen daarvan een verklaring door onze officiële artsen ondertekend. Ook dit geschrift luidt uitsluitend in de Franse taal.

Dit getuigschrift ging onder eenzelfde omslag met het metalen ereteken, dat door onze regering aan de, wegens verwonding of ziekte, onder dienst opgelopen, afgekeurde soldaten, uitgereikt werd.

Het ereteken stelt een buiten gevecht gestelde strijder voor. Een kroon van eikenloof vormt de omlijsting, waardoor zich een lint met een opschrift slingert.

Nogmaals was naar hoger geloven, het Frans alleen als opschrift op dit ereteken gebruikt.

De persoon, die op de Belgische legatie te 's Gravenhage, de eretekens ter hand stelde, kon ons, op onze vraag, niet mededelen, of er dergelijke onderscheidingstekens met Vlaams opschrift bestaan.

Deze stelselmatige Franse eentaligheid krenkt ons als een open minachting van onze Vlaamse taal, en dergelijke krenkingen, de Vlamingen willekeurig en herhaaldelijk aangedaan, noemen wij op dit ogenblik onvaderlands.

Thans, minder dan ooit, gelden daarvoor verzachtende omstandigheden.

29 maart 1916

Hogeschool te Gent.

Naar het Handelsblad verneemt, is van de opening der Vlaamse Hogeschool te Gent onder Duits bestuur slechts bitter weinig te verwachten. Het bericht, dat verscheidene vooraanstaande professoren hun medewerking aan de Duitse autoriteiten hadden toegezegd, is niet juist.

Het aantal van hen onder de Gentse hoogleraren, die zich voor de verwezenlijking van deze nieuwe plannen beschikbaar hebben gesteld, bedraagt vier, en slechts één daarvan is een Belg, de heer W. de Vreese. De drie andere zijn: een Duitser, Stöber, sinds 20 jaar professor aan de universiteit van Gent; een Luxemburger, Hoffmann, en een Nederlander, Logeman, ook sinds 25 jaar – als docent in Engels en Angelsaksisch, - werkzaam. Alle andere hoogleraren schijnen stellig geweigerd te hebben, mede te werken; onder hen prof. Paul Fredericq, - wiens gevangenneming dezer dagen in de bladen werd gemeld – A. Vercoullie, C. de Bruyne en J. Mac Leod, enz.

Eigenaardig is, dat sinds vele jaren nog een Duitser te Gent doceerde, de heer F. Bley, van wie ook verschillende pangermanistische werkjes afkomstig zijn. Welke houding hij heeft aangenomen, is niet bekend. Zijn naam is in het Handelsblad niet genoemd onder hen die de Duitse plannen steun verlenen.

7 april 1916

Wij hebben het eerste nummer ontvangen van De Vlaamsche Gedachte, een tijdschrift, dat op ongeregelde tijden zal verschijnen en uitgegeven wordt door Leo Picard.

Het standpunt van het geschrift wordt uiteengezet in een artikel, waaruit wij het volgende overnemen:

In het gevoelen van elke flamingant, in het hart van alle Vlamingen is de liefde tot het Vlaamse volk steeds voor de gehechtheid van de Belgische staat gegaan.

Men zocht de beste levensvoorwaarden voor Vlaanderen; België was daarbij slechts een middel.

In ons land bestaat geen organische band tussen volk en staat zoals in nationale eenheidstaten.

Alle vaderlandsliefde is bij ons voorwaardelijk. De eerste vraag, die, in de politiek, een Vlaming stelt is: "Wat is voor Vlaanderen het beste?"

Zelfstandig-Vlaamse politiek is niet iets, dat men kan wensen of eisen of waarop men een recht zou willen doen erkennen; integendeel, een feit dat iedereen die onbevooroordeeld is moet constateren, is dat de Flaminganten pro- of anti-Belgisch zijn om Vlaamsgezinde redenen, en waar de menigte in onze gewesten zich als zodanig wil uiten, daar zingt zij niet de "Brabançonne" maar de opstandige "Vlaamse Leeuw" en zelfs het "Groeningelied".

Toch is er veel verschil van mening in al die Vlaamse politiek; veel kleuren en nuances zijn vervat tussen de twee volgende uitersten:

Zij die aan de uiterste rechtervleugel staan menen alles te moeten opofferen aan de verdediging van het Belgisch staatsverband, dat zij

de eerste voorwaarde van Vlaanderen's bloei heten, en ter wille van die verdediging schenken zij alle vertrouwen aan de huidige regering, die zij zoveel mogelijk steunen. De zuiverste vertegenwoordiger van deze ultra's is volksvertegenwoordiger mr. Arthur Buysse.

De uiterste linkervleugel beweert dat, in de Belgische staat, Vlaanderen door de regeerders steeds als een overwonnen land behandeld is, en om te beletten dat de vroegere toestand bestendig zou blijven wil men zich met de macht, die nu België bestrijdt, verbinden. Aldus "Jong Vlaanderen" in september 1915 te Gent gesticht.

In het artikel wordt dan verder betoogd, dat getracht moet worden tussen de beide uitersten "de ware Vlaamse stelling" te vinden:

Op zoek naar die stelling hebben wij alleen het heil van het Vlaamse volk in het oog te houden, niets anders. De drie volgende regels staan daarbij van nu af aan vast.

- I. Internationale sympathieën of antipathieën moeten worden terzijde gesteld. In België was er nooit een algemene gemeenschappelijke liefde of haat voor een of andere grote mogendheid. De mening was er steeds verdeeld. Ondanks de gebeurtenissen der laatste maanden is er ook nu in dat opzicht geen eensgezindheid. In Vlaamse politiek echter mag dit gevoelselement ook van niet het minste gewicht zijn.
- II. De taalkwestie behoort men niet op zichzelf te beschouwen maar in verband met de hele sociale samenhang van het Vlaamse volk, zodat geen enkele factor der volkskracht verwaarloosd wordt.
- III. Eindelijk mogen wij nooit vergeten, dat elke nieuwe regeling der internationale verhoudingen in West-Europa, die Hollands stelling zou verminderen, onze eigen Vlaamse toekomst bemoeilijkt. Een eerste voorwaarde voor Vlaanderen's culturele heropbloei is de bloei van Holland.

Deze eerste aflevering van De Vlaamsche Gedachte bevat verder “een Vlaams programma” door L(eo) P(icard). Daaraan ontleen wij het volgende:

Geen enkele flamingant – zelfs niet de meest heftig anti Belgisch gezinde – wenst overheersing van een vreemde staat over ons volk. Tegen elk gebruik der Vlaamse volkskracht ten bate van vreemde doeleinden zouden wij Vlamingen niet het minst energiek ten strijde trekken: wij zijn daarop reeds gedurende eeuwen getraind.

Maar niet zozeer bedreigt ons een vestiging van vreemd geweld voor na de vrede: veel meer bedreigt ons de actie van een klein deel der burgerij die – met verwijzing naar het aantrekkelijke van een Europese taak, en met steun van grotere mogendheden, - onze landaard steeds meer en meer zou ondermijnen.

Wij willen geen incorporatie in of exploitatie door Duitsland, maar wij willen ook niet dat ons land in indirecte dienst zou treden van anderen en, met de Fransgezinden als er goed bij varende makelaars, de barrière der Entente zou worden tegen Duitsland.

Wanneer men in België aan Europese politiek mocht gaan doen, dan zou men al de haat en al de twisten van geheel Europa binnen onze grenzen halen en ze doen ontvlammen tussen Vlamingen en Walen. Een staat die naar buiten wil werken streeft naar macht in het binnenland, en die macht breidt zich uit naarmate de staat het volk meer weet te verenigen. Een België met een buitenlandse politiek zou zijn een unificerend België en een unificerend België in Vlaanderen's dood. Wij willen integendeel, dat de enige kracht van het Belgische staatswezen zou sprouiten uit de vrijheid der volksgroepen van Vlaanderen en Wallonië.

Wij willen een neutraal land en, geleerd door de ondervinding eisen wij dat er zal worden uitgezien naar middelen om, bij herhaling van conflict tussen onze grote burens, de offers, die toch slechts luttel nut hadden, voor de toekomst van het eigen volk niet meer zo zwaar als thans te doen zijn.

Wij willen niet alleen neutraliteit maar zo haast mogelijk vriendschap naar alle kanten; in het materiële en intellectuele verkeer van Europa is België als het hart in het lichaam; het bloed moet van overal komen en naar alle zijden gaan.

Daarom ware het ook ten zeerste verkeerd van onze leiders, een dwangpolitiek uit te oefenen en, door ook maar het minste van een buurman af te nemen, deze tegen ons te ontstemmen.

Wij willen geen annexaties.

Meer nog, in vroegere eeuwen, in tijdperken toen er veel rijkdom en roem was bij ons volk, toen er veel verhandeld werd en veel gedacht, waren de landen van het huidige België economisch steeds in hoofdzaak een doorvoerland.

Ook in de laatste tijd was die doorvoer onontbeerlijk en het was dank zij dit transport dat de balans van inkomsten en uitgaven van de Belgische huishouding in evenwicht bleef.

Wij zijn dan ook allen tegenstanders van een eenzijdige handelspolitiek.

Die eisen zijn zonder uitzondering voorwaarden waarvan Vlaanderen de vervulling nodig heeft om zich naar eigen wezen te kunnen ontwikkelen. Doch één voorwaarde, belangrijker dan alle andere, bleef nog ongenoemd, de oplossing van de taalkwestie.

De Vlaamse Beweging immers was een strijd om cultuur en hoe nauw staat, politiek en economie ook met de cultuur verbonden zijn, niets is er nauwer mee verbonden dan de taal.

Daarom blijft de onafwijsbare eis van alle flaminganten, een programmapunt waarvan men de verwezenlijking met alle door het gemene recht geoorloofde middelen moet nastreven: de taalsocialisatie in ons Vlaamse land. Wat in de loop van de XIXe eeuw in zo menig land heeft plaats gevonden moet ook bij ons gebeuren:

De taal die de staat gebruikt in zijn steeds verder strekkende actie op het volk moet in Vlaanderen uitsluitend het Nederlands zijn; de nodige maatregelen daartoe moeten bij het herstel van de vrede genomen worden.

Vlaanderen moet derhalve geen staat op zichzelf zijn, maar in Vlaanderen moet de staat Vlaams zijn.

Die vernederlandsing van het publieke leven in Noord-België zij ook een waarborg der neutraliteit van de publieke geest in onze landen, zoals de vrijheid van doorvoer de neutraliteit op handelsgebied uitmaakt en onze afkerigheid van alle annexatie bewijs is van onze wil tot neutraliteit in de politiek.

17 april 1916

Het geval René de Clercq en dr. A. Jacob.

Antwerpen, 15 april. Van onze correspondent Emmanuel de Bom.

De Antwerpse tak van het Algemeen Nederlands Verbond heeft pas twee vergaderingen gewijd aan een grondige bespreking van het bekende geval René de Clercq en dr. A. Jacob. Deze beide Vlamingen zijn, zoals men weet, door de Belgische regering uit hun ambt

ontslagen, naar vermoed wordt vanwege hun houding als redacteur van de Vlaamsche Stem. Te zeggen, dat van Vlaamse zijde dit regeringsbesluit, waar de motieven totnogtoe niet officieel van werden bekend gemaakt, onvermengde goedkeuring heeft gevonden, zou alleszins onwaar moeten heten. Er is integendeel zeer ernstige ontstemming bij de Vlamingen van velerlei schakering. Ook buiten de kring der zogenaamde flaminganten wordt het besluit der regering geenszins gelukkig genoemd. Nergens is het aan Vlaamse zijde bepaald goedgekeurd. Het is dus te begrijpen, dat, nu een der getroffen en het woord heeft genomen om zijn standpunt toe te lichten, er stemmen opgaan om deze Vlaamse voormannen niet alleen te laten staan.

In twee druk bezochte vergaderingen van bovengenoemde vereniging heeft dr. Jacob thans het Vlaams-Belgische standpunt, dat het zijne is, nadrukkelijk en trouwhartig toegelicht. Zijn betoog zal eerlang in druk verschijnen en dus aan het publieke oordeel onderworpen worden. Ondertussen heeft de Antwerpse vergadering met volkomen instemming het degelijk gedocumenteerde, wel overwogen en bezadigde betoog van dr. Jacob aangehoord en zich laten winnen door de zuiver-Vlaamse, dus loyaal-Belgische gevoelens en beweegredenen van de spreker. Met eenparigheid werd door de talrijke aanwezigen de volgende motie aangenomen die zonder twijfel in brede kring weerklink zal vinden:

“Het Algemeen Nederlands Verbond, Antwerpse tak:

“Gehoord de uiteenzetting, in de algemene vergadering van 31 maart 1916 door dr. A. Jacob gegeven, van het standpunt, dat door hem en René de Clercq bij het besturen en bij de redactie van De Vlaamsche Stem werd ingenomen.

“Aangezien daaruit gebleken is, dat, naar hun oordeel, aan de ene kant, het belang van België onafscheidbaar verbonden is met het behoud en de versterking van het Nederlands stamgevoel van het Vlaamse volk en dat, aan de andere kant, de verwezenlijking van het belang van dit volk, binnen een onafhankelijk Belgisch staatsverband, zijn enige waarborg vindt in de federalistische staatsvorm;

“In aanmerking genomen, de hieruit voortvloeiende vaderlandse strekking van de Vlaamse beweging;

“Gezien de sterke ontroering, die de tegen de heren de Clercq en Jacob door de Belgische regering genomen maatregel onder de Vlamingen heeft verwekt;

“Betuigt zijn algehele eensgezindheid met hun streven en brengt hun hulde voor hun gevoelens van Vlaamsgezindheid en loyaliteit;

“Betreurt ten zeerste, dat de Belgische regering heeft gemeend de bovengenoemde maatregel te moeten nemen, zonder officieel de redenen daarvoor op te geven, hetgeen bij vele Vlamingen het vermoeden heeft gewekt, dat de heren de Clercq en Jacob wegens hun Vlaamsgezinde werking werden getroffen; dat, aan de herhaaldelijk uitgesproken wens van de vijanden van het Vlaamse volk, als zou na de oorlog in België van het Vlaams niet langer sprake zijn, zou zijn tegemoetgekomen; en dat, na het herstel van de vrede, de sedert 1830 gehuldigde verfransingspolitiek beslister dan ooit zou worden doorgedreven;

“Eist met meer vastberadenheid dan ooit voor Vlaanderen het onderwijs, het rechtswezen, de bestuurs- en de legerinrichting en alle andere uitingen van het staatsleven uitsluitend in het Nederlands, en verklaart ook in de toekomst die eis, onder alle omstandigheden, krachtdadig te zullen handhaven;

“Dringt er intussen op aan, dat al de Vlamingen, zonder onderscheid van gezindheid of richting, eendrachtig samenwerken, om, met al de wettige en loyale middelen, die hun ten dienste staan, het Vlaamse volk te overtuigen van de noodzakelijkheid, om zich van nu af aan gereed te maken, ten einde de aanval tegen zijn bestaan als zelfstandig volk, die zijn tegenstanders voorbereiden, af te weren;

“En besluit deze dagorde openbaar te maken.”

29 april 1916

Vlaamse hogeschool.

Onlangs is in ons blad gemeld, dat vier professoren van de Gentse universiteit zich bereid hadden verklaard, als docent op te treden aan de door het Duitse bestuur in te richten Vlaamse hogeschool. Onder die vier werd ook genoemd de heer Logeman, een Nederlander, hoogleraar in het Engels aan de Gentse hogeschool. Van bevoegde zijde deelt men ons thans mede, dat ons bericht niet juist is geweest. Prof. Logeman heeft zulk een bereidverklaring niet afgelegd, en moet integendeel geheel solidair zijn met zijn Belgische collega's.

4 mei 1916

Uit Luikerland – De Vlamingen.

Luik, 22 april.

Wie van het stadhuis gaat naar het Sint-Lambrechtsplein krijgt vlak voor zich, in de rij huizen, die de achtergrond van het zicht op het mooi plein uitmaken, een zeer groot uithangbord te zien: Het Vlaams Huis. Niemand kan voorbijgaan, zonder dat zijn ogen op dit bord vallen, dat er veel gemakkelijker gekomen is dan de instelling zelf. Lange maanden reeds hadden de onderlegde Vlamingen gesproken

over de noodzakelijkheid van het inrichten van een Vlaams tehuis in de schoot van de Waalse hoofdstad. Een heim moest er komen, waar niet alleen elke Vlaming in een ruime koffiehuiszaal steeds gelegenheid zou vinden om met stamgenoten om te gaan, doch ook een gebouw, waar onze verenigingen: afdelingen van de Groeningerwacht, Algemeen Nederlands Verbond, toneel- en zangverenigingen, alles wat Vlaams leven was en Vlaamse ontwikkeling moest worden, konden vergaderen. Men zou er aldoor voordrachten en lezingen houden, feesten inrichten. Met één woord, een thuis, dat eigendom van de Vlamingen zou zijn en waar men ongehinderd in het Vlaams kon leven. Buitengewoon moeilijke taak, meende iedereen, om zoiets hier tot stand te brengen. Met dergelijke uitvluchten bleef de kip in het ei, totdat, plotseling, een drietal Vlaamse studenten de handen uit de mouwen staken, begonnen te roeren en gerucht te maken onder de Vlamingen, om geldhulp en allerhande steun in te roepen voor de instelling, die, tot schande en schade van de stam, niet langer meer mocht uitgesteld worden. Zij slaagden volkomen.

Het duurde wel een tijdje, vooraleer de zaak goed vlot kwam op financieel gebied. Helaas! toen alles goed ging en men plannen vormde met het oog op een bloeiende toekomst, kwam de oorlog en moest het Vlaamse Huis op 20 augustus 1914 voorlopig worden gesloten en zijn invloed laten teniet gaan tot betere tijden. De openingsdag van deze instelling, een zondag, was plechtig gevierd geworden, door de krachtige medehulp van de Groeningerwacht van Luik, die vrij talrijk is. Men had voorspeld, dat de Walen zouden hindernissen leggen op de weg van ons jong leven, doch het bleek, dat niemand roerde dan een drietal heethoofdige Waalse studenten, echte "Wallonisants", die stellig gezworen hadden hun Vlaamse hogeschoolmakers een poets te bakken. Het Vlaams Huis was al spoedig een echt heim geworden, waar zelden één woord Frans of

Waal werd gesproken, waar ook wel geregeld Walen kwamen en er zeer welkom onthaald werden.

In de allereerste oorlogsuren, toen Luik nog ongerept het onze was, toen uit alle richtingen treinen vol soldaten binnen kwamen en toen de stad stoomde van gejaagde soldaten, driftig bezielde om op de plaats te komen, waar men hen riep, had op een zekere vroege morgen het uithangbord van het Vlaams Huis een heel vendel Vlamingen binnengelokt. Met al de rijkdom en de gespierde articulatie van hun woordenschat in taal, herkende men ze spoedig. Ze waren vermoeid en ontstoken van de lange reis en de hitte, doch nu ze daar zo onverwachts, in een Vlaams midden vielen, gingen bij hen ogen, oren en harten open. "Ik wist niet dat er in Luik Vlamingen waren!" riep er een en zong de eerste tonen van de Vlaamse Leeuw, het Vlaams Huis heeft in Luik veel goed gesticht en niemand kwaad gedaan.

Het volk, algemeen, heeft tegen de Vlamingen niet de minste wrok. Vlamingen zijn hier zowat overal verspreid. Daarbij weten de Walen, thans bij ondervinding meer dan ooit, hoe nodig ook voor hen de kennis van vreemde talen is. De stedelijke overheid heeft met die taalarmoede rekening gehouden. Wel niet zoals in de Vlaamse lagere scholen overal Frans wordt onderwezen, wordt Nederlands onderwezen op de al de Waalse scholen. Ze zijn zelfs zeldzaam de scholen in Wallonië, waar onderwijs in het Nederlands tot het leerplan behoort. In Luik is dit ook niet het geval. Doch wat een steeds groeiend getal Waalse gemeenten doen, namelijk hun kinderen gelegenheid geven door naschoolse of avondleergangen Nederlands te leren, dit doet ook Luik in verscheidene scholen. Enkele gemeenten, als gevolg van onze nieuwe schoolwet van 1914, eisen voor benoemingen van nieuwe leerkrachten voldoende kennis van onze taal, om ze op de lagere school te onderwijzen. Alhoewel nu de meeste Waalse leraars, door onvoldragen voorbereiding, niet

voldoende op de hoogte zijn noch van onze uitspraak noch van ons gewoon taaleigen – we spreken hier niet van een zeer beschaafde of verfijnde vorm – doen ze toch hun best en stichten bij de kinderen veel goeds. Komen deze later op de middelbare school, men versta nu hogere burgerschool, zo kunnen ze met vrucht, op grond van de reeds verkregen kennis, uitgebreider onderricht volgen, weten al behoorlijk wat te zeggen, flink te lezen, een steloefening, een dictee te maken. Het overgroot aantal leraars zijn hier Vlamingen, onder wie verschillende doctors in Germaanse talen. Ook in de middelbare school voor meisjes wordt Nederlands onderwezen, doch in een “Institut” van de stad, waar eerder opvoeding en onderwijs wordt bezorgd aan de dochters van de hogere burgerij, weert men onze taal met blijkbaar zorg en onderwijst men zorgvuldig Duits. In de avondscolen voor volwassenen wordt ook Nederlands onderwezen. In onze rijksnormaalschool, - men leze kweekschool -, voor onderwijzeressen, onderwijst men zeer behoorlijk het Nederlands. In de beide stedelijke normaalscolen moeten de leerlingen, zowel als in de rijksgestichten van dezelfde aard, kiezen tussen Nederlands en Duits. De beide vreemde talen krijgen nagenoeg elk de helft. In het atheneum, gymnasium zegt men in Holland, is het onderwijs Nederlands van geen tel. De stad houdt er zorgvuldig de hand aan dat goed Duits wordt aangeleerd door een vrij aanzienlijk aantal zeer bevoegde leraars. Daaruit volgt echter dat de zonen van onze magistraten en nog al andere, wanneer ze later in hun hogere studies zijn, of zelf in de magistratuur gekomen, het bij de wet voorgeschreven Nederlands nodig hebben, ze onmondig staan te sakkeren en diep betreuren dat het atheneum niet uitgebreider het Nederlands onderwijst. Geen Waalse lager onderwijzer kon vroeger een leergang Nederlands bekomen of hij moest eerst voor een stedelijke jury met vrucht een examen in die taal hebben afgelegd. Evenzo voor het Duits, dat ook in avondlessen wordt onderwezen. Sedert 1910 bezit de stad echter haar eigen normaalscolen, waar

grondig Nederlands wordt aangeleerd, en is het examen overbodig geworden. De regering heeft sedert een drietal jaar, in enkele voorname steden, Brussel, Bergen, Namen, Luik, vrije avondlessen Nederlands ingericht voor de bedienden van post en spoor. Hier werden deze lessen voor de oorlog druk bijgewoond, zodat er vijf leraars nodig bleken. Het eerste oorlogsjaar was voor dit onderwijs geen gelegenheid, doch thans gaat alles weer vlot en vinden twee leraars weer werk om de Walen onze taal aan te leren. Aangezien die vrije school voor Nederlands zo druk wordt bijgewoond, is het toch wel bewezen dat de Waal voordeel in de kennis van de tweede landstaal ziet.

De socialisten hier hebben dit reeds vroeg begrepen. Ze hadden voor enkele jaren een hele reeks mooie instellingen, speciaal voor de hier wonende Vlaamse partijgenoten. Die inrichtingen zijn gevallen, zoals wij menen, door gebrek aan toewijding bij de bestuurders. Doch in de zomer van 1914, onmiddellijk na de kamerverkiezingen, stelde men zich in stad en buurt weer druk aan het werk om de Vlamingen door het houden van voordrachten en het bezorgen van boeken, alle in eigen taal, wakker te maken voor het algemeen doel. De openbare stadsbibliotheken hebben weinig of geen Nederlandse boeken. Een "Steckerkring" heeft bestaan en is, ook al bij gebrek aan toewijding, lam gevallen. Zijn mooie uitsluitend Nederlandse bibliotheek bestaat echter nog. Een andere veel oudere boekenschat, weer uitsluitend Nederlands, ligt, in een ruim lokaal van de stad, place Sainte-Barbe, te beschimmelen en te bederven, sedert verscheidene jaren. De stad verschaft hier enkel een lokaal, doch komt geldelijk niet tussen. Deed zij dit wel en kon men daar maar een wakker persoon tot boekenuitdeler aanstellen, zo zou alles weer spoedig in de haak schieten en zouden de mensen, die naar Nederlandse boeken vragen, bevredigd kunnen worden. Misschien is de plaatselijke overheid zeer goed gestemd om, natuurlijk later, de hand boven deze instelling te

houden, zoals boven haar andere bibliotheken. Dan was voor onze Vlamingen weer een rijke bron voor aangenaam leven aan het borrelen.

We menen echter duidelijk te hebben gemaakt dat de Waalse hoofdstad Luik wel met haar onderwijs in het Nederlands op de goede weg is en wijzen er ten slotte nog op, dat reeds in meer dan één gemeente van de omgeving en van elders jonge, Nederlands kennende Waalse onderwijzers, onder bescherming van het gemeentebestuur, de hand aan het werk hebben geslagen om hun tweede taal bekend te maken bij hun leerlingen. Zo behoort het in een tweetalig land, doch de Vlamingen zullen de Walen op taalgebied nog lange jaren de baas zijn.

7 mei 1916

De hogeschool te Gent.

Naar uit Gent wordt medegedeeld, zijn er terug vijf hoogleraren van de Gentse universiteit naar Duitsland gevoerd in verband met hun weigering om onder Duits bewind aan de vervlaamsing der hogeschool hun medewerking te verlenen.

8 mei 1916

De hogeschool te Gent.

Een correspondent van De Tijd in België bericht, dat het schrijven, door de hoogleraren der Universiteit van Gent gericht aan generaal-gouverneur von Bissing, en waarin ze instemming betuigen met de denkwijze van hun gevangen genomen collega's, bij het Duitse gouvernement grote ontstemming gewekt heeft. Het schrijven werd niet schriftelijk beantwoord. Volgens de berichtgever van De Tijd is de gevangenneming van de vijf hoogleraren, waar wij melding van

gemaakt hebben, een antwoord op het protest van de Gentse professoren.

De Duitsers hebben, naar de correspondent van De Tijd verzekert, hun plannen tot vervlaamsing der hogeschool voor onbepaalde tijd opgegeven.

12 mei 1916

De Gentse hoogleraren.

Wij lezen in Vrij België.

Naar wij uit goede bron vernemen, hebben de Duitsers aan al de professoren bij de Universiteit te Gent, welke op dit ogenblik in België verblijven, schriftelijk drie vragen voorgelegd, met volgende inhoud:

1. Bent u in staat om in het Nederlands te doceren?
2. Bent u bereid om het te doen?
3. Bent u bereid om het te doen vanaf oktober 1916?

Het is ons niet bekend of en hoe door de onderscheiden professoren op dit verzoek is geantwoord. Maar het collectief protest, dat zij hebben laten volgen op de gevangenneming van de professoren Fredericq en Pirenne, zal de Duitsers zeker niet veel hoop op vrijwillige medewerking geven. Naar het schijnt, zouden deze echter een aanleiding tot dwang zoeken in het feit, dat de Gentse professoren, in het begin der bezetting, een stuk hebben getekend, zoals de meeste staatsambtenaren, waarbij zij beloven niets tegen de Duitsers te zullen ondernemen en desverlangd hun medewerking, binnen de bepalingen van de Haagse Conventie, voor het vervullen van het hun toevertrouwde ambt zullen lenen. Op deze voorwaarde werd hen door de bezetter $\frac{3}{4}$ van hun wedde uitbetaald. Deze ondertekening is geschied met de instemming van de Belgische

regering; de professoren van de universiteit te Luik hebben evenwel verkozen, bedoelde verklaring niet af te leggen.

Wanneer echter de Duitsers op eigen gezag de onderrichtstaat op de universiteit veranderen, gaan zij, zoals prof. A. Struycken in ons blad heeft betoogd, hun recht te buiten en zijn de Gentse professoren door hun handtekening niet gehouden, hun voorschriften op te volgen. Overigens, het staat hun altijd vrij als ambtenaar ontslag te nemen tegenover de bezetting houdende macht.

Naar het schijnt, is te Gent ook het gerucht verspreid, dat de Belgische minister van kunsten en wetenschappen zelf in 1915 aan de administrateur der Gentse hogeschool als zijn wens zou hebben uitgedrukt, dat de universiteit in 1916 haar deuren terug zou openen.

Wij kunnen deze bewering ten stelligste tegenspreken. Noch wens, noch enige toestemming is in dat opzicht door onze regering gegeven.

13 mei 1916

De Gentse hoogleraren.

Het volgende verzoekschrift is toegezonden aan de Koninklijke Academie van Wetenschappen te Berlijn, andere Duitse academiën en geleerde genootschappen, de senaten der Duitse hogescholen, en aan een groot aantal Duitse hoogleraren individueel.

Ondergetekenden, leden der Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam, of hoogleraren aan Nederlandse universiteiten, brengen ter kennis van hun Duitse ambtgenoten:

- Dat de wegvoering en gevangenhouding der Gentse hoogleraren Fredericq en Pirenne op hen een zeer pijnlijke indruk heeft gemaakt;

- Dat zij met verlangen hebben uitgezien naar bekendmaking der redenen die de Duitse overheid in België tot de verwijdering van deze hoogleraren aanleiding hebben gegeven;
- Dat, bij hun weten, zulk een bekendmaking niet is verschenen;
- Dat echter de berichten, die zij zich hebben kunnen verschaffen, hierin overeenstemmen, dat de Duitse overheid in België de heren Fredericq en Pirenne van geen enkele overtreding beschuldigt, doch slechts hun verdere aanwezigheid daar te lande ongewenst acht;
- Dat bij de ongehinderde voortzetting van de studiën van deze beide geleerden grote belangen der Nederlandse historische wetenschap zijn betrokken, en zij deze studiën het best zullen kunnen voortzetten in een Nederlandse omgeving;
- Dat zij derhalve de wens uitspreken, dat op het verzoek der Nederlandse regering, tot de Duitse gericht, om toe te staan, dat de beide hoogleraren tot het einde van de oorlog mogen worden overgebracht naar Nederland, gunstig zou worden beschikt;
- Dat zij hun Duitse ambtgenoten tot ondersteuning van dit verzoek uitnodigen;
- Eindelijk dat zij overtuigd zijn, dat een weigerend antwoord der Duitse regering ernstige teleurstelling zou wekken bij een aanzienlijk gedeelte van het Nederlandse volk.

Dit verzoekschrift is ondertekend door een groot aantal geleerden.

20 mei 1916

De Duitse overheid in België heeft een verordening uitgevaardigd "betreffende de voertaal in de lagere gemeentescholen, aangenomen en aanneembare scholen van het Walenland."

De verordening luidt:

Voor het Walenland wordt, in uitvoering van art. 20 der organieke wet van 15 juni 1914 op het lager onderwijs, het volgende beschikt:

Art. 1. – Tot het Walenland in de zin van deze verordening behoren alle gemeenten voor dewelke de voertaal nog niet bij verordening van 25 februari 1916 (Wet- en Verordeningsblad nummer 186) en de daarbij uitgevaardigde uitvoeringsbepalingen van 18 maart 1916 (Wet- en Verordeningsblad nummer 192) en bij de verordeningen van 22 april 1916 (Wet- en Verordeningsblad nummer 206) en van 29 april 1916 (Wet- en verordeningsblad nummer 208) geregeld werd.

Art. 2. – In het Walenland geldt de Franse taal als moedertaal der kinderen, behalve indien het gezinshoofd in een bijzonder, bij het aangeven van het kind overgelegde schriftelijke verklaring, een andere taal als moeder- of omgangstaal van het kind aangeeft. Deze verklaring moet voor de hele duur van de schoolplicht van het kind in het schoolarchief bewaard worden.

Art. 3. – De gebeurlijke verklaring van het gezinshoofd wordt door het schoolhoofd getoetst, om te zien of het kind in staat is in de aangegeven taal met vrucht de lessen te volgen. Dit onderzoek moet steunen op de afstamming van het kind, de omgangstaal van zijn naaste omgeving en inzonderheid de kennissen van het kind zelf.

Beslist het schoolhoofd dat het kind niet in staat is in de aangegeven taal met vrucht de lessen te volgen, zo moet hij deze beslissing op de verklaring van het gezinshoofd neerschrijven, dit zonder verwijl aan het gezinshoofd mededelen en er op wijzen, dat het hem, overeenkomstig art. 20 der wet, vrij staat bij het schooltoezicht in beroep te komen. Zijn beslissing moet eveneens op de verklaring van het gezinshoofd worden aangetekend.

Art. 4. – Nadere voorschriften betreffende de wijze waarop de nauwgezetheid van het onderzoek en de juistheid der beslissing van het schoolhoofd (artikel 3) door het schooltoezicht zullen verzekerd en nagegaan worden, blijven voorbehouden.

Art. 5. – Is de voertaal voor een kind overeenkomstig vorenstaande voorschriften vastgesteld, dan blijft deze bepaling zo lang van kracht als het kind een van de in het opschrift van deze verordening opgesomde scholen bezoekt.

Art. 6. – Wordt een school door kinderen met verschillende moedertaal bezocht, dan wordt het onderwijs in de taal van de meerderheid der leerlingen gegeven.

Het is verboden klassen of afdelingen met dubbele voertaal in te richten.

Evenwel zal gezorgd worden, dat, wanneer in een jaargang ten minste twintig leerlingen zijn, wiens moedertaal niet de voertaal is, voor deze een eigen klas ingericht wordt. De ondersteuning door de staat geschiedt volgens de voorschriften van het besluit van 20 september 1898.

Art. 7. – Zijn er in een school kinderen met verschillende moedertaal, dan zal het schoolhoofd kort na aanvang van het schooljaar, de kantonale schoolopziener kennis geven van het aantal kinderen, die in elke jaargang zitten en welke bijzondere klassen en afdelingen voor hen ingericht worden.

Art. 8. – Aan het onderwijs in de moedertaal moeten ten minste worden besteed:

In de eerste graad zes,
In de tweede graad vijf,
In de derde graad vier,
In de vierde graad vier volle uren per week.

Art. 9. – Het blijft de gemeente of het schoolbestuur vrij, een of meer talen als vrij leervak in het leerplan op te nemen. Opdat hierdoor

echter het grondig aanleren der moedertaal niet geschaad zou worden, mag van nu af met dit onderwijs niet voor het zesde leerjaar worden aangevangen en mogen er niet meer dan drie volle of zes halve uren wekelijks aan besteed worden: ook mag een leerling slechts het onderwijs in één enkele andere taal volgen.

Art. 10. – Geen onderwijzer mag in een klas onderwijs geven, indien hij de daarvoor vastgestelde voertaal niet volkomen machtig is.

Art. 11. – Geen onderwijzer mag, behalve bij het onder artikels 6 en 9 voorzien onderwijs, de leerlingen in het vrij gebruik der moedertaal beperken.

Art. 12. – Handboeken en leermiddelen voor de afzonderlijke vakken moeten in de taal opgesteld zijn, die voor dit vak als voertaal voorgeschreven werd.

Voor diploma's en getuigschriften moet de voertaal der klas worden gebruikt waartoe de leerling behoort. Hetzelfde geldt voor de bekendmakingen van het schoolbestuur en de schriftelijke mededelingen aan de ouders der leerlingen.

Art. 13. – Worden vorenstaande bepalingen of de op grond ervan genomen schikkingen van het schooltoezicht of van het ministerie van wetenschappen en kunsten niet nageleefd, dan loopt de gemeente of het schoolbestuur gevaar, geheel of gedeeltelijk hun staatsondersteuning te verliezen.

Naar de Frankfurter Zeitung uit Brussel verneemt, hebben de Belgische glasfabrieken, na afloop van de eerste arbeidsperiode van 4 maanden, deze slechts voor nog twee maanden verlengd. In de marktpositie is geen verbetering getreden.

22 mei 1916

Men stuurt ons volgend stukje, vertaald uit de Kölnische Zeitung van 8 mei jl. betreffende het vraagstuk der vervlaamsing van de Gentse hogeschool:

“Over de Vlaamse hogeschool te Gent is te Frankfurt zoeven een brochure verschenen, opgesteld door Tony Kellen. Het bevat een geheel van de gewichtigste geschiedkundige en politieke feiten, maar is, jammer genoeg, doorgaans niet diep genoeg doorwerkt. Niet alsof de steller verdacht zou worden, dat hij veel materiaal uit tweede hand en bijzonder van dagbladartikels gebruik maakt. Dat kan heel nuttig zijn, wanneer daarbij met de nodige kritische zifting in het kritische onderzoek wordt te werk gegaan, waartoe een nauwkeurige kennis van de oorspronkelijke letterkunde en bronnen behoort. Hiertoe heeft de steller echter zichtbaar niet de moeite noch de tijd genomen, die het gewicht van de behandelde stof vereisten. Het moet een miskleun genoemd worden, wanneer hij een pseudoniem werk over de Vlaamse Beweging van een Harold Arjune uit het jaar 1897 aanhaalt, om, daarop steunend, de mogelijkheid te bespreken van de Hoogduitse leertaal voor Vlaanderen en de Vlaamse hogeschool ten minste voor de toekomst open te laten. Waarom heeft dan heel het Vlamingendom zo stormachtig een hogeschool met Nederlandse voertaal te Gent geëist?

“Omdat het begrepen heeft, dat in de geestelijke, economische en sociale achterlijkheid van de grote meerderheid van het Vlaamse volk slechts kan verholpen worden, wanneer de eigen, aan cultuurwaarde zo rijke Nederlandse volkstaal ook weer de taal van de ontwikkelden, van heel het middelbaar onderwijs en de hogeschoolontwikkeling in Vlaanderen wordt. Slechts dan zal de verderfelijke kloof tussen de nu grotendeels verfranste hogere standen en de volksmassa allengs weer gesloten worden, dan zal het Vlaamse volkslichaam weer een gezonde bloedsomloop verkrijgen en een gezond geheel worden. Het Vlaamse volk moet zijn ontwikkelde standen weer geheel voor zich

winnen, door middel van de moedertaal en van de stamverwante Nederlandse cultuur. De ervaring heeft getoond, dat zonder deze eerste voorwaarde een betere toekomst niet denkbaar is voor de Vlamingen. Dat is het standpunt der Vlaamse Beweging, dat nog kort voor de oorlog bijna het gehele Vlamendom ingenomen heeft, zoals de steller zelf meermaals juist vaststelde.

“Vergeleken bij deze nationale en sociale noodwendigheid van een op de eigen volksaard gesteunde heroprichting van de Vlaamse stam, treedt de behoefte, het ontwikkelde nageslacht in het gebruik van zijn “wereldtaal” te bekwamen, op de achtergrond. Terecht wijzen de Vlamingen er op, dat deze behoefte bij andere kleine volkeren, als bij Denen, Noren, Zweden ook bestaat, als bij de Nederlandse taalstam, die in Europa toch zeker tien miljoen leden omvat. En toch zou niemand van hen vergen, hun hogeschoolontwikkeling niet op de nationale volkstaal, maar op een der grote wereldtalen te grondvesten! En zullen de Hollanders hun roemrijk bewaarde hogescholen eveneens op zulk een grote wereldtaal inrichten? Men ziet tot welke gevolgtrekkingen een opvatting als die van Harold Arjune moest leiden.

Zij werd overigens reeds in 1897 door bijna de hele Duitse pers afgewezen, in het bijzonder ook door de toenmalige welonderrichte Brusselse berichtgever van de “Kölnische Zeitung”. Het zijn dus geenszins alleen “politieke” beweegredenen, welke het invoeren van een andere dan de Nederlandse voertaal te Gent uitsluiten, zoals Kellen meent, maar het zijn diepgaande, in de zaak zelf gelegen noodwendigheden, welke een hogeschool met de eigen volkstaal in Vlaanderen vereisen. Wij Hoogduitsers kunnen deze noodwendigheden des te bereidwilliger erkennen, daar taal en geest van Nederlandse wetenschap en beschaving van oudsher met de Hoogduitse nauw verwant zijn en ook in het huidige hogeschoolwezen met deze meermaals in aanraking komen.

Overigens blijft de uitzondering bestaan, dat voor de Germaanse en Romaanse taalwetenschappen en letterkunde de betreffende talen bij de voorlezingen gebruikt worden.”

30 mei 1916

In De Vlaamsche Gedachte bespreekt N. N. de toestand van het Belgische middelbaar onderwijs in Nederland. Hij schrijft o.m.:

Toen enige weken geleden de dappere Vlaming, de heer L. Meert in de “Nieuwe Courant” de toestand van het Nederlands onderwijs uiteenzette in de Belgische school (middelbare afdeling) in Den Haag, werd druk over deze kwestie geschreven in Vrij België, Het Vaderland en de Nieuwe Courant.

Het schijnt ons echter, dat er geen nadruk genoeg is gelegd op de verantwoordelijkheid van de schandelijke toestand, waarin onze Vlaamse kinderen in Nederland verkeren en daarom is het o.i. onze plicht om dit grondig te onderzoeken.

Wij willen ons in dit artikel bepalen bij het middelbaar onderwijs, dat in België gegeven wordt in inrichtingen, genaamd athenea (moderne humaniora met 7 jarige cursus – H.B.S.; oude humaniora ook met 7 jarige cursus –gymnasium).

Door persoonlijk initiatief werden er aldus Belgische inrichtingen van middelbaar onderwijs ingesteld: te Amsterdam, Amersfoort, Den Haag, Middelburg en Rotterdam.

Wordt er de Belgische wet van 26 juni 1883 over het gebruik der Nederlandse taal toegepast? Voor zover wij ons inlichtingen hebben kunnen verschaffen – en dat ging in het geheel niet gemakkelijk – mag men volop beweren: neen.

De wet bepaalt, dat de leergangen van Nederlands, Duits en Engels uitsluitend in het Nederlands worden gegeven, totdat de leerlingen in staat zijn, die studie door middel van de taal zelf die men onderwijst, voort te zetten.

Enkele leergangen van het programma worden insgelijks in het Nederlands gegeven. Het getal der aldus gegeven leergangen zal tenminste twee zijn (art. 2).

Deze twee leergangen zijn in onze athenea: de geschiedenis en aardrijkskunde; de natuurlijke wetenschappen.

De vakwoorden der wis- en natuurkundige wetenschappen, alsook de andere vakken van het programma worden gelijktijdig in het Frans en in het Nederlands gegeven (art. 4).

Laat ons even nagaan, hoe de wet wordt toegepast in de vijf Belgische athenea in Holland.

Te Middelburg en Den Haag gebeurt bijna alles in het Frans, zoals het de heer L. Meert beschrijft voor de school op de koningin Emmakade in Den Haag. Geen der vakken door de wet aangeduid, worden er in het Nederlands gegeven.

Rotterdam is de naam van atheneum onwaardig, het is niet meer dan een lagere school. De leerkrachten bestaan uit twee dorpsonderwijzers en twee pastoors; de directeur Dr. Daniël was een zeer goede wetenschappelijke kracht, doch het comité heeft hem ontslag gegeven. Ook hier is alles Frans.

Amersfoort dient feitelijk voor de geïnterneerde militairen te Zeist en is gevestigd in de lokalen van de H. B. S. Men zou denken, dat hier toch alles in het Nederlands zou gebeuren, daar de kinderen, die er op school gaan, allen uit de volksklasse zijn: geenszins, ook hier is

alles Frans. Is dat niet wraakroepend? En het leraarskorps. Het grootste gedeelte bestaat uit aalmoezeniers, geïnterneerde officieren en ... een cipier van de gevangenis van Hasselt, die er de handelswetenschappen moet onderwijzen!!!

Amsterdam was goed in het schooljaar 1914-15 waar de wet van 1883 werd gehandhaafd: het schooljaar 1915-16 zag dit helaas veranderen en ook daar is nu hetzelfde Franse gedoe als in Den Haag.

In 1914-15 werd het Engels en Duits onderwezen door Dr. René de Clercq, leraar aan het Koninklijk Atheneum te Gent bij middel van het Nederlands; hij gebruikte daarbij alle boeken, die op het Gentse atheneum op het programma staan.

In het begin van dit schooljaar werd de heer de Clercq smadelijk door het schoolcomité afgesteld en vervangen voor het Engels door een juffrouw, voor het Duits door een zekere W. Timmermans. Beide talen worden nu bij middel van het Frans aangeleerd, dus tegen de wet.

De reken-, meet- en stelkunde, door een Antwerps ingenieur, de heer P. Thonet, in het Frans, doch de vakwoorden in het Nederlands, dus volgens de wet. Alleen de natuurwetenschappen worden in het Frans gegeven, in plaats van in het Nederlands. De tegenwoordige prefect Dr. V. Willem, een Franskiljon van het zuiverste water, werd in oktober 1915 van Sas van Gent naar Amsterdam geroepen om er als "Prefet de l'école belge", te fungeren. Dr. V. Willem was lector in de zoölogie aan de universiteit van Gent, een geleerd man, doch fel anti-Vlaams. Aan de Belgische school geeft hij, sinds ingenieur P. Thonet vertrok, onderwijs in de natuurlijke wetenschappen en in de stel-, reken- en meetkunde.

De fysica wordt onderwezen door een jongeling van een twintigtal jaar.

Geheel dit onderwijs wordt er nu in het Frans gegeven, dus tegen de wet. De Nederlandse vakwoorden worden niet meer gegeven.

De geschiedenis en aardrijkskunde werden in de schooltijd 1914-1915 in het Nederlands onderwezen voor de Walen, door Mr. J. Eggen, Priv. Doc. In de geschiedenis te Amsterdam, deze gebruikte de boeken, die op het programma van de Hollandse gymnasia voorkomen.

Mr. Eggen werd in 1915-1916 vervangen door bovengenoemde W. Timmermans en de letterkundige A. de Ridder. Alles gebeurt nu in het Frans. De heer de Ridder gebruikt voor de geschiedenis een lijvig boek dat thuishoort in de Lycee's in Frankrijk.

Nog eens, wordt hier het Frans gebruikt in strijd met de wet.

Het Nederlands wordt door enkele Nederlanders toch nog bij middel van dezer taal onderwezen. Het handelsonderwijs, tevens door de heer de Ridder gegeven, gebeurt in het Frans.

Dat is de treurige toestand van het schooljaar 1915-1916 aan de Belgische school te Amsterdam.

De schrijver in De Vlaamse Gedachte meent, dat aan deze toestand schuld hebben: in de eerste plaats de ouders der Vlaamse kinderen; in de tweede plaats de Belgische overheid; in de derde plaats de Nederlandse. Wat hij nader uiteenzet, Poulet, de Belgische minister van onderwijs, moet nu, zo meent de schrijver in de Vlaamse Gedachte, een commissie van onderzoek instellen, die verslag zal uitbrengen over de toestand van het Belgische leger en middelbaar onderwijs in Nederland.

2 juni 1916

Ingezonden stuk.

Amersfoort, de 30^e mei 1916.

Waarde Heer,

Uw ochtendblad van heden bevat een uittreksel van N. N., verschenen in de "Vlaamsche Gedachte" en handelend over de toestand van het Belgische middelbaar onderwijs in Nederland. Over het Belgisch atheneum te Amersfoort zegt de schrijver: "Amersfoort dient feitelijk voor de geïnterneerde militairen te Zeist en is gevestigd in de lokalen der H. B. S. Men zou denken, dat hier toch alles in het Nederlands zou gebeuren, daar de kinderen, die er op school gaan, alle uit de volksklasse zijn: geenszins, ook hier is alles Frans. Is dat niet wraakroepend? En het leraarskorps? Het grootste gedeelte bestaat uit aalmoezeniers, geïnterneerde officieren en ... een cipier uit de gevangenis van Hasselt, die er handelswetenschappen moet onderwijzen!!!"

Deze woorden willen de wetenschappelijke waarde van ons onderwijs in twijfel trekken, stellen de taaltoestanden in een vals daglicht en randen een van onze collega's in zijn eer aan.

Die enkele regels wemelen van ... onnauwkeurigheden. Onnauwkeurigheden wat betreft het lerarenkorps, onnauwkeurigheden inzake toepassing van de taalwetten, onnauwkeurigheden in het aanduiden van het ambt van een der leraren.

1. Het grootste gedeelte zou bestaan uit aalmoezeniers, geïnterneerde officieren en een cipier? Indien N. N. zich de moeite getroost had zijn inlichtingen uit een zuivere bron te

putten, zou hij beter op de hoogte zijn van het ontstaan van ons atheneum. Dan zou hij weten dat deze schoolinrichting het werk is van enkele geïnterneerde oud-studenten uit Amersfoort. Toen dr. Buitenrust Hettema, lid van de “Centrale Commissie voor het onderwijs aan de uitgewekenen”, de bibliotheek van het A. N. V. kwam bezoeken, had ondergetekende een gesprek met hem over de mogelijkheid van het inrichten van een atheneum. Dr. Buitenrust Hettema zou afspreken met de Centrale, terwijl ondergetekende verantwoord zou voor een voldoende aantal leerlingen en voor degelijke onderwijskrachten. Talrijke leerlingen gaven zich weldra op, dank zij de ijverige bemoeiingen van aalmoezenier De Ridder: in de studentenafdeling vormde zich de eerste kern van de leraren:

Prof. Antoine, hoogleraar aan de Universiteit te Leuven: Dr. Sterkens, doctor in de natuur- en wiskunde, leraar aan het atheneum te Gent: Dr. Dubois, doctor in de Nederlandse letteren, leraar aan het atheneum te Oostende: E. Bellefroid en H. Aendekerk, licentiaten in de consulaire en handelswetenschappen; R. van Oppens, kandidaat in de wijsbegeerte en de letteren.

Daarbij voegden zich weldra: Prof. Dr. Michotte, hoogleraar aan de universiteit te Leuven; Mr. Carlier, doctor in de rechten.

Wat de aalmoezeniers betreft, moet ik bekennen, dat ik niets in te brengen heb tegen het meervoud, daar er twee zijn: aalmoezenier De Ridder, de bestuurder van onze school en de spil van alle Belgische inrichtingen alhier, alsook aalmoezenier Mariaule, wiens titel, doctorandus in de klassieke talen, bevoegdheid waarborgt.

Er zijn vijf officieren: majoor Lefranc, commandant De Jonghe d'Ardoye, 1^e luitenant Vermeulen, 1^e luitenant Durant, 2^e luitenant Boute, die allen reeds vroeger in het militair onderwijs waren.

- II. Een bewijs, dat N. N. niet aangeklopt heeft bij de ware Jakob, is de vermelding dat onze school in de lokalen der H. B. S. gevestigd is. Hij zou moeten weten, dat sedert 6 november 1916 (5? - Redactie N.R.C.), de centrale commissie een huis voor ons gehuurd heeft in de Van Vundenstraat en dat onze leerlingen slechts naar de H. B. S. gaan voor hun praktische oefeningen in de natuur- en scheikunde.

Ik maak van de gelegenheid gebruik om openlijk hulde te brengen aan de bestuurder van de H. B. S. voor zijn welwillendheid, die ons toegelaten heeft het onderwijs in deze vakken op het nodige wetenschappelijk peil te houden.

- III. "Ook hier is alles Frans". Deze aanval verwondert ons, daar de toestanden op taalkundig gebied bij ons, in Vlaamsgezind opzicht, veel beter zijn dan elders. De wet eist dus: buiten Nederlands, Duits en Engels, twee vakken (gewoonlijk geschiedenis en aardrijkskunde) in het Nederlands, aan de Vlamingen. Een bestuur, dat eerlijk verlangt de taalwetten toe te passen, moet echter rekening houden met het feit, dat Vlamingen en Walen in dezelfde klassen verzameld zijn en dat het niet altijd opgaat die in verschillende secties te verdelen: in de hogere klassen te klein aantal leerlingen, gebrek aan gediplomeerde leerkrachten en soms – helaas – gebrek aan geld.

In het Belgisch atheneum is de toestand de volgende:

Nederlands, getal lesuren: 6 in de laagste klas, 3 in de andere klassen; de Walen hebben wekelijks 9 uren in de laagste en 6 uren in de andere klassen.

Duits: onderwezen in het Nederlands. Nederlandse schoolboeken worden gebruikt (Beekman en van Goor), uitleg wordt aan de Walen in het Frans gegeven.

Hetzelfde voor het Engels: Nederlandse schoolboeken van Roorda, ten Bruggencate en Nolst Trenité.

Geschiedenis en aardrijkskunde: in het Nederlands in de 5e en 6e.

Daar wij in september op een nieuwe leraar, met kennis van die vakken, mogen rekenen, zullen, van het nieuwe schooljaar af, geschiedenis en aardrijkskunde in al de klassen in het Nederlands onderricht worden.

Natuurlijke historie, natuur- en scheikunde: worden uitsluitend in het Frans onderwezen door een Waal. Wij vragen niets beter dan ook voor deze vakken ons naar de wet te mogen schikken, maar ... kent N. N. een gediplomeerd leraar, die bekwaam is het Nederlands als voertaal te gebruiken? Indien hij er een kent, en hem ons aanduidt, dan zullen wij, en de Vlaamse zaak, hem zeer dankbaar zijn.

- IV. In cauda venenum. Waarlijk. Ik kon me moeilijk voorstellen, dat Vlamingen zich tot zulke handelswijze konden verlagen en dat Leo Picard die persoonlijke aanval tegen een van onze collega's in zijn blad een plaats zou gunnen! De ... cipier uit de gevangenis te Hasselt!!! is griffieroverste aldaar, wat eigenlijk niet hetzelfde is!!! En hier verklaar ik, dat onze collega zijn lessen op uitstekende wijze geeft, hetgeen niemand zal verwonderen van degenen die hem kennen en weten dat hij sedert 1907 zijn diploma van licentiaat in de consulaire en handelswetenschappen te Luik op schitterende wijze verkregen heeft.

Namens de schoolcommissie

Dr. Herman Dubois